

PROECOLOGICAL ACTIVITY OF FARMERS FROM WIELKOPOLSKA

Summary

In this article there are presented the Wielkopolska farm producers' opinion on the knowledge of the problem of agriculture's influence on the environment, threats connected with agricultural production, actions undertaken for the benefit of environmental protection, participation in agri-environment programmes. Research results show, that among many farmers it was generally believed that conventional agriculture is not a threat for environment. This opinion the fact of using only natural production means or insignificant amounts of chemical agents. To the most important actions, which are necessary for environment protection, respondents consider water, soil and atmosphere protection, limitation of pest control agents and fertilizers and ecological agriculture promotion.

PROEKOLOGICZNA DZIAŁALNOŚĆ WIELKOPOLSKICH PRODUCENTÓW ROLNYCH

Streszczenie

Celem opracowania jest prezentacja opinii wielkopolskich producentów rolnych na temat wpływu działalności rolniczej na środowisko, zagrożeń związanych z produkcją rolną, działań podejmowanych na rzecz ochrony środowiska, uczestnictwa w programach rolno-środowiskowych. Z przeprowadzonych badań wynika, że wśród wielu producentów rolnych panowało przekonanie, iż rolnictwo konwencjonalne nie stanowi zagrożenia dla środowiska. Przemawia za taką opinią fakt stosowania tylko naturalnych środków do produkcji bądź nieznacznych ilości środków chemicznych. Do najważniejszych działań, które należy podejmować na rzecz ochrony środowiska respondenci zaliczyli ochronę wód, gleby i atmosfery, ograniczanie stosowania środków ochrony roślin i nawozów oraz promocję rolnictwa ekologicznego.

Wprowadzenie

Rolnictwo, którego główną funkcją jest niezmiennie dostarczanie odpowiedniej ilości żywności, stanowi sektor gospodarki stwarzający liczne zagrożenia dla środowiska. Negatywne oddziaływania środowiskowe rolnictwa wynikają m. in. ze skali upraw, intensywności produkcji, skali wykorzystywanych zasobów energii, maszyn i urządzeń, środków ochrony roślin i nawozów, sposobu wykorzystania gleby. Skutki środowiskowe w postaci degradacji wód, gleby, powietrza czy zmniejszania bioróżnorodności są faktem, a działania zapobiegające wielu z nich – koniecznością. Potencjalne zagrożenia środowiskowe dotyczą zarówno mniejszych producentów rolnych, nie zawsze przestrzegających zasad prawidłowego gospodarowania środkami do produkcji i odpadami poprodukcyjnymi, jak i ferm wielkoprzemysłowych, których natężenie wskazanego zjawiska jest większe, a efekt skali powoduje, że jego skutki znacznie groźniejsze.

W ostatnich latach, coraz częściej obserwuje się przechodzenie podmiotów gospodarczych od tradycyjnego wymiaru funkcjonowania (uwzględniającego po stronie nakładów podstawowe zasoby czynników produkcji – ziemię, pracę i kapitał, a po stronie efektów – produkty), do wymiaru ekologicznego (uwzględniającego dodatkowo po stronie nakładów – zasoby przyrodnicze, przestrzeń, pojemność asymilacyjną, a po stronie efektów – zanieczyszczenia, odpady). Taka reorientacja modelu działalności podmiotu dotyczy także producentów rolnych, jednak spojrzenie na ten problem inne jest w krajach rozwiniętych, inne w rozwijających się, odmienne w podmiotach małych i dużych, różnicowane w zależności od kierunku działalności.

Stosowanie metod produkcji przyjaznych środowisku (np. rolnictwo ekologiczne) jest alternatywą dla wielu gospodarstw, jednak nie wszystkich. Równie ważne są prze-

kształcenia rolnictwa konwencjonalnego, tak aby w mniejszym stopniu obciążało ono środowisko przyrodnicze. Czy jednak producenci rolni są świadomi niebezpieczeństw środowiskowych związanych z ich działalnością?

Celem opracowania jest prezentacja opinii wielkopolskich producentów rolnych na temat wpływu działalności rolniczej na środowisko, zagrożeń związanych z produkcją rolną, działań podejmowanych na rzecz ochrony środowiska, uczestnictwa w programach rolno-środowiskowych.

Metodyka badań

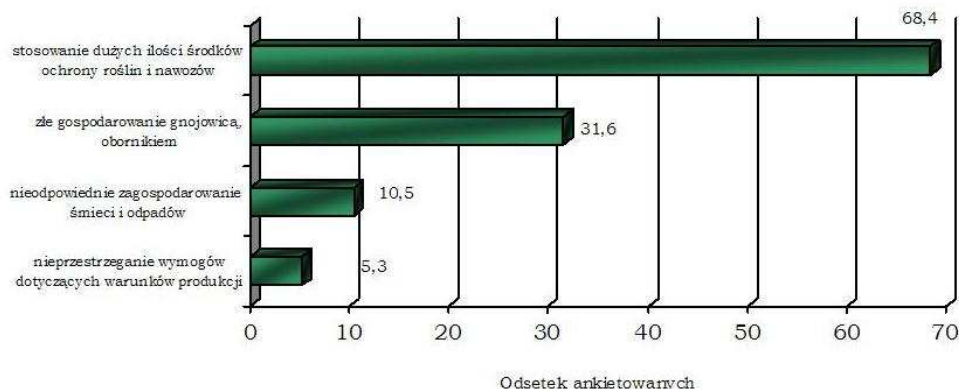
W opracowaniu wykorzystano część wyników badań ankietowych, przeprowadzonych w lipcu i sierpniu 2005 r. wśród 200 wielkopolskich producentów rolnych. Badaniem objęto gospodarstwa rolne z 10 powiatów województwa wielkopolskiego, wytypowanych w oparciu o wskaźnik intensywności produkcji rolnej. Do obliczenia wskaźników dla powiatów, wykorzystano wartości wskaźników intensywności poszczególnych rodzajów produkcji roślinnej i zwierzęcej według Kopcja [1]. Powiaty w zależności od wartości wskaźnika podzielono na trzy grupy: I grupa – powiaty z ekstensywną produkcją rolną (wartość wskaźnika poniżej 200; 60 ankiet), II grupa – powiaty o mało intensywnej produkcji rolnej (wartość wskaźnika 200-250; 100 ankiet) oraz III grupa - powiaty z intensywną produkcją rolną (wartość wskaźnika powyżej 250; 40 ankiet). Do określenia liczby gospodarstw poddanych badaniu zastosowano dobór kwotowy, uwzględniający liczbę gospodarstw w województwie, grupach powiatów oraz poszczególnych powiatach. W każdym powiecie do badań ankietowych wybrano od 1 do 3 miejscowości wiejskich, w których przeprowadzono po 10 ankiet. W wyniku weryfikacji formalnej i merytorycznej z dalszej analizy wyeliminowano 4 ankiety.

Wyniki badań

Opinia producentów rolnych na temat oddziaływania rolnictwa na środowisko

Podczas badań, blisko 80% ankietowanych stwierdziło, iż rolnictwo konwencjonalne nie stanowi zagrożenia dla środowiska, około 10% - że tak, a kolejne 10% nie miało zdania na ten temat. Wśród 19 producentów rolnych, którzy wskazali na fakt negatywnego wpływu działalności rolniczej na środowisko, blisko jedną trzecią stanowili respondenci z gospodarstw o powierzchni 20-49,99 ha, a wraz z respondentami reprezentującymi podmioty o powierzchni powyżej 50 ha, stanowili oni ponad 40%.

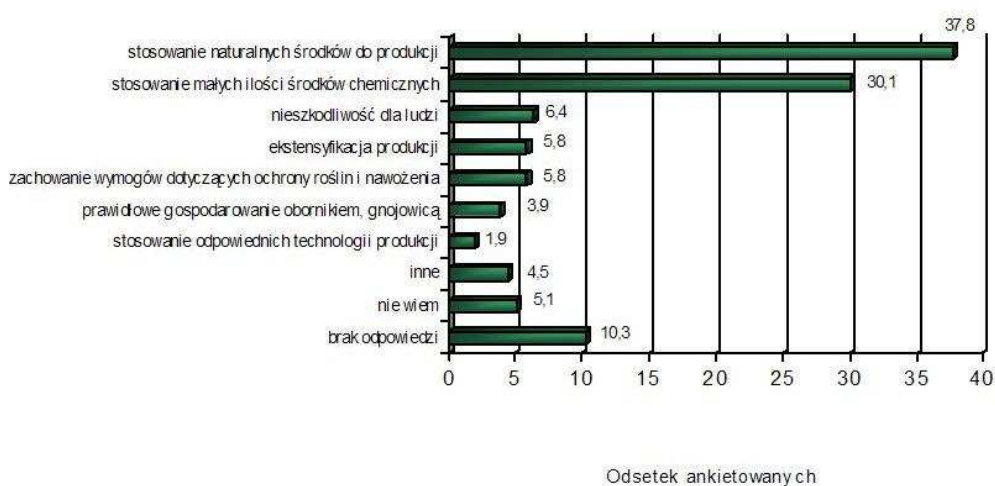
Za najczęstszą przyczynę zagrożeń środowiskowych płynących z działalności rolniczej, ankietowani wymieniali stosowanie dużych ilości środków ochrony roślin i nawozów (rys. 1). Wśród innych przyczyn znalazły się także te, które związane są z gospodarką odpadami oraz nawozami naturalnymi.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Rys. 1. Przyczyny, dla których rolnictwo konwencjonalne stanowi zagrożenie dla środowiska

Fig. 1. Causes for which conventional agriculture poses a threat to the environment

* Uwaga: respondenci mogli podać kilka przyczyn równocześnie. Inne przyczyny: brak odpadów, brak modyfikacji genetycznych, zachowanie równowagi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Rys. 2. Przyczyny, dla których rolnictwo konwencjonalne nie stanowi zagrożenia dla środowiska

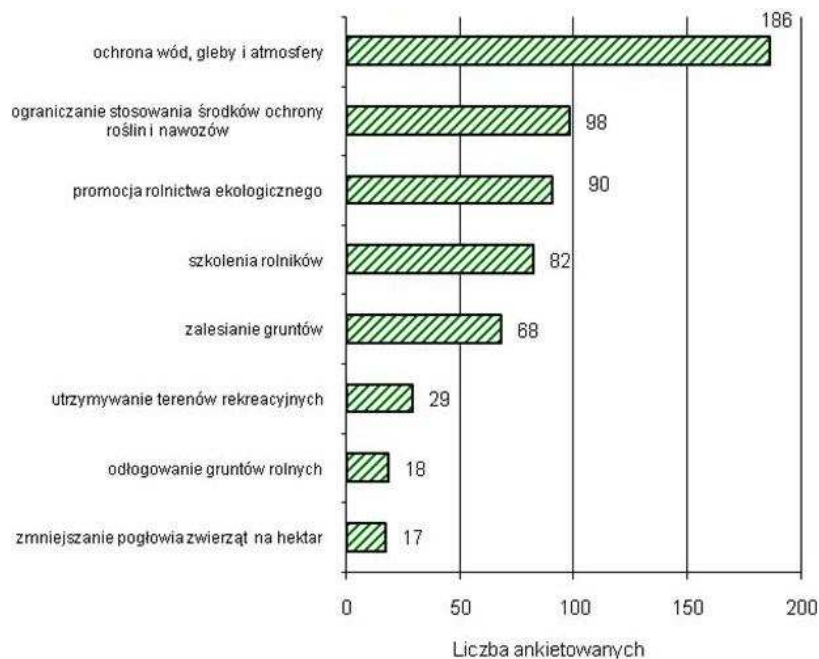
Fig. 1. Causes for which conventional agriculture does not pose a threat to the environment

Działania producentów rolnych wpływające na poprawę środowiska

Do najważniejszych działań, które należy podejmować na rzecz ochrony środowiska respondenci zaliczyli ochronę wód, gleby i atmosfery - 94,9% gospodarstw, ograniczanie stosowania środków ochrony roślin i nawozów - 50% oraz promocję rolnictwa ekologicznego (45,9%). Do najmniej

istotnych działań należą zdaniem respondentów zmniejszenie pogłowia zwierząt na hektar - 8,7% oraz odłogowanie gruntów rolnych - 9,2% (rys. 3).

Wśród najczęściej podejmowanych w ostatnich trzech latach działań wpływających na poprawę stanu środowiska, na pierwszym miejscu znalazło się zmniejszenie zużycia nawozów na hektar – czynność taką podjęło blisko 45% respondentów (rys. 4).

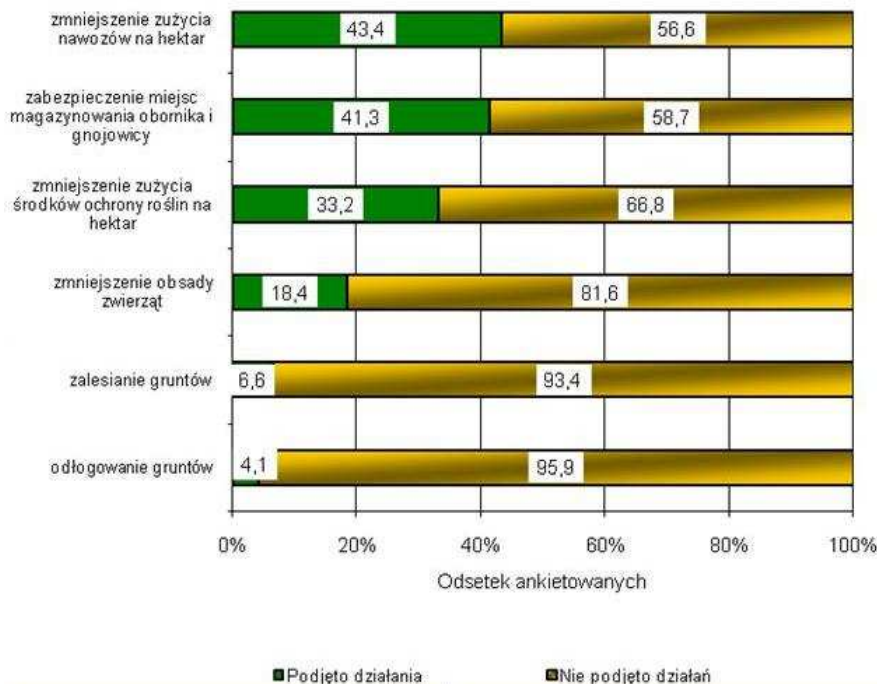

* Uwaga: respondenci wybierali trzy odpowiedzi spośród ośmiu możliwych do wyboru

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Rys. 3. Hierarchia ważności działań podejmowanych na rzecz ochrony środowiska

Fig. 3. Hierarchy of importance of activities undertaken for the benefit of environmental protection

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Rys. 4. Opinia respondentów na temat podjęcia w ostatnich trzech latach w gospodarstwie działań wpływających na poprawę stanu środowiska

Fig. 4. Respondents' opinion on actions undertaken that influence the improvement of the state of the environment in the last three years

Zużycie środków ochrony roślin na hektar zmniejszyła 1/3 badanych gospodarstw, natomiast nieco ponad 41% producentów rolnych podjęło działania w celu zabezpieczenia miejsc magazynowania obornika i gnojowicy. Te ostatnie działania zasługują na szczególną uwagę, zważywszy na fakt, iż Polskie gospodarstwa rolne są raczej słabo wyposażone w infrastrukturę sprzyjającą ochronie środowiska (np. w roku 2000 około 47% gospodarstw posiadało płyty gnojowe, a 3,8% - zbiorniki na gnojowicę o średniej pojemności [2], w 2002 r. silosy do magazynowania kiszzonek posiadało 1,8% ogółu gospodarstw [3]), a powszechną praktyką jest przechowywanie obornika bezpośrednio na gruncie.

Blisko co piąty ankietowany doprowadził do zmniejszenia obsady zwierząt – przy czym głównym bodźcem skłaniającym do podjęcia takiej decyzji była w wielu przypadkach wcale nie chęć poprawy stanu środowiska, ale względy ekonomiczne oraz sytuacja na rynku danego żywca. Ograniczenia w stosowaniu nawozów i środków ochrony roślin niejednokrotnie także wynikały z barier finansowych i zasobów pieniężnych możliwych do wykorzystania na zakup środków do produkcji rolnej.

Podczas badań ankietowych, producenci rolni wyrazili opinię nie tylko na temat oceny oddziaływania gospodarstw rolnych na środowisko, ale również odnieśli się do działań państwa zmierzających do ograniczania negatywnego wpływu rolnictwa na środowisko. Niestety działania w tym zakresie nie zostały ocenione najlepiej – żaden z respondentów nie ocenił państwa bardzo dobrze, dobrze oceniło je niespełna 8% ankietowanych, natomiast źle i bardzo źle – 1/3 rolników. Największy odsetek (blisko połowa) ocenił działania państwa przeciętnie.

Uczestnictwo producentów rolnych w programach rolno-środowiskowych (PRS)

Uczestnictwo w programach rolno-środowiskowych zadeklarowało nieco ponad 6% respondentów (12 spośród 196). Najbardziej popularnym wśród wielkopolskich producentów rolnych był w 2005 r. pakiet środowiskowy – podtyp „ochrona gleb i wód”, w którym to uczestniczyło 10 gospodarstw (83% ogółu uczestników PRS). Szczegółową strukturę udziału ankietowanych rolników deklarujących przystąpienie do PRS zawiera tab. 1.

Informacje dotyczące uczestnictwa producentów rolnych w PRS korespondują z wcześniejszymi wynikami badań – ochronę wód, gleby i atmosfery uznali respondenci za najważniejsze działanie podejmowane na rzecz ochrony środowiska.

Spśród rolników, którzy przystąpili do PRS, sześciu miało następujące zastrzeżenia do funkcjonowania programu:

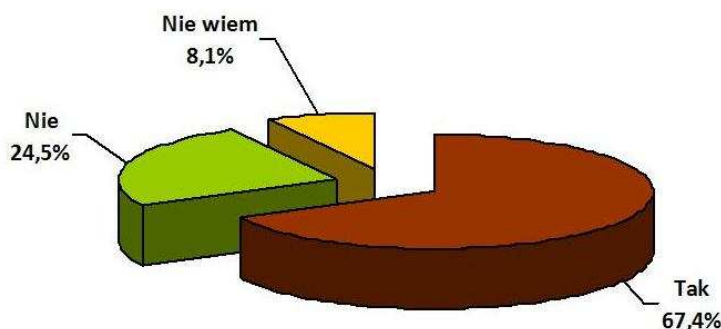
- niedotrzymywanie terminów wypłat (1 respondent),
- zbyt wysokie wymagania do spełnienia (2 respondentów),
- zbyt mało informacji dotyczących programów (1 respondent),
- zła terminowość rozpatrywania wniosków (3 respondentów).

Niezajomość problematyki programów rolno-środowiskowych znalazła wyraz w opinii rolników nt. potrzeby poszerzenia wiedzy na ten temat. Dodatkowe informacje o PRS chciałoby uzyskać 137 spośród 196 badanych producentów rolnych (70%, rys. 5).

Tab. 1. Pakiety działań programu rolno-środowiskowego wybrane przez badanych producentów rolnych
Table 1. Package of the agri-environmental programme actions chosen by farmers poll

Nazwa pakietu					Liczba gospodarstw
Pakiet	Wariant	Opcja	Kod		
S02			S02	Rolnictwo ekologiczne	1
	b	02	S02b02	Trwałe użytki zielone (z certyfikatem)	1
P01			P01	Utrzymanie łąk ekstensywnych	1
	b		P01b	Półnaturalne łąki dwukośne	1
K01			K01	Ochrona gleb i wód	10
	b		K01b	Międzyplon ozimy	3
	c		K01c	Międzyplon ścierniskowy	7
Ogółem					12

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych oraz www.minrol.gov.pl

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Rys. 5. Struktura odpowiedzi producentów rolnych na pytanie czy chcieliby poszerzyć wiedzę o programach rolno-środowiskowych

Fig. 5. Structure of farmers reply on the question would they like to broaden knowledge about agri-environmental programme

Wnioski

1. Wśród wielu badanych producentów rolnych panowało przekonanie, iż rolnictwo konwencjonalne nie stanowi zagrożenia dla środowiska, przy czym opinia ta niejednokrotnie oparta była na ukształtowanym przez wiele lat wizerunku polskiej wsi, jako obszaru o bardzo naturalnym charakterze. Często występował brak wiedzy „dlaczego” rolnictwo nie zagraża środowisku. Istnieje zatem potrzeba poszerzania wiedzy producentów rolnych z tego zakresu, jednak jej zaspokojenie w dużej mierze zależy od inicjatywy ich samych. Spośród badanych rolników, około 70% zadeklarowało chęć uzupełnienia wiedzy o programach rolnośrodowiskowych oraz możliwości ograniczania negatywnego oddziaływania gospodarstwa na środowisko. Odpowiednia porcja właściwie wykorzystanych informacji z zakresu ochrony środowiska w przyszłości może wpłynąć znacząco na wykorzystanie możliwości rozwojowych polskiego rolnictwa.
2. Warunkiem pogłębienia znajomości problematyki bardziej przyjaznego środowisku gospodarowania jest dostęp do właściwych i aktualnych informacji, co częściowo potwierdziły badania – szkolenia rolników znalazły się na czwartym miejscu w hierarchii ważności działań podejmowanych na rzecz ochrony środowiska.
3. Prowadzenie działalności rolniczej w niewłaściwy sposób może doprowadzić do zniszczenia przestrzeni przyrod-

niczej. Z kolei poprawa jakości środowiska przyrodniczego na obszarach wiejskich zwiększa w dłuższej perspektywie możliwości rozwoju zarówno rolnictwa (wyższa jakość zdrowotna żywności, lepsze warunki dla produkcji żywności), jak i całych tych obszarów (turystyka wiejska, interesujące miejsce zamieszkania). Subwencjonowanie producentów rolnych (np. w ramach programów rolnośrodowiskowych), którzy wykonują określone działania na rzecz poprawy stanu środowiska jest ze wszech miar pożądane. Istotne jest jednak, aby przebiegało ono sprawnie, z właściwym przepływem informacji.

4. Niezależnie od motywów skłaniających producentów rolnych do podjęcia działań proekologicznych (w przypadku wielu gospodarstw rolnych była to sytuacja ekonomiczna podmiotu, a nie względy ekologiczne), wszelkie ich przejawy należy odbierać jako element pozytywnych zmian w sektorze rolnym.

Literatura

- [1] Kowalak Z., *Ekonomika i organizacja rolnictwa*, cz. 1, Wyd. eMPI², Poznań 1997
- [2] *Polska Wieś po wejściu do UE*, Wyd. Fundacji na Rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa, Warszawa 2004
- [3] *Budynki i infrastruktura techniczna w gospodarstwach rolnych 2002*, Powszechny Spis Rolny 2002, GUS, Warszawa 2003; www.stat.gov.pl